

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2023.12>

Н. В. Бльок

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

orcid.org/0000-0002-7052-5297

ПРО ПОВНОВАЖЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ТА МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

У статті здійснено характеристику внутрішньо переміщених осіб, наведено статистичні дані щодо кількості внутрішньо переміщених осіб в Україні. Зазначено визначення поняття «внутрішньо переміщені особи» та «місцева державна адміністрація».

Доведено, що вимушена міграція є однією з проблем сучасного світового міграційного процесу серед населення України. Констатовано, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яка змушена залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків, таких як: військовий конфлікт, окупація території, жорстоке поводження, прояви насильства, геноцид населення, порушення прав і свобод людини, а також через екологічні, економічні, техногенні та інші надзвичайні ситуації. Вказано про те, що внутрішньо переміщені особи перебувають під законним захистом свого Уряду та зберігають усі права і захист відповідно до міжнародного законодавства з прав людини.

Досліджено, що захист прав громадян України є важливим обов'язком для держави щодо створення правових, соціально-економічних умов для реалізації прав і свобод, а також забезпечення діяльності державних організацій і в частині захисту прав людини.

Зазначено, що центральні органи виконавчої влади здійснюють обмін інформацією на безоплатній основі та взаємодіють з громадськими об'єднаннями, благодійними організаціями, іншими юридичними та фізичними особами з питань забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Вказано про те, що центральний орган виконавчої влади реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, забезпечує організацію надання медичної допомоги та медичного обслуговування, здійснює комплексні заходи щодо санітарно-епідеміологічної безпеки населення та карантинні заходи за місцем фактичного перебування внутрішньо переміщених осіб.

Зазначено про забезпечення реалізації державної політики у сферах соціального захисту, соціального обслуговування населення, волонтерської діяльності, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну.

Ключові слова: державна політика, органи державної влади, місця проживання, працевлаштування, переселення людей.

Blok N. V. ON THE AUTHORIZATION OF THE CENTRAL AND LOCAL EXECUTIVE GOVERNMENT BODIES TO ENSURE THE RIGHTS AND FREEDOMS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS

The article describes the characteristics of internally displaced persons, and provides statistical data on the number of internally displaced persons in Ukraine. The definitions of «internally displaced persons» and «local state administration» are specified.

It has been proven that forced migration is one of the problems of the modern global migration process among the population of Ukraine. It has been established that an internally displaced person is a citizen of Ukraine, a foreigner or a stateless person who is in the territory of Ukraine on legal grounds and has the right to permanent residence in Ukraine, who is forced to leave or leave his place of residence as a result of or in order to avoid negative consequences, such as: military conflict, occupation of the territory, cruel treatment, manifestations of violence, genocide of the population, violation of human rights and freedoms, as well as due to environmental, economic, man-made and other emergency situations. It is stated that internally displaced persons are under the legal protection of their Government and retain all rights and protection in accordance with international human rights legislation.

It has been studied that the protection of the rights of Ukrainian citizens is an important duty for the state to create legal, social and economic conditions for the realization of rights and freedoms, as well as to ensure the activities of state organizations and in terms of the protection of human rights.

It is noted that the central bodies of the executive power exchange information on a free basis and interact with public associations, charitable organizations, other legal entities and individuals on issues of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons.

It is indicated that the central executive body implements the state policy in the field of health care, ensures the organization of the provision of medical aid and medical services, carries out comprehensive measures for sanitary and epidemiological safety of the population and quarantine measures at the actual place of stay of internally displaced persons.

It is noted about ensuring the implementation of state policy in the spheres of social protection, social services for the population, volunteer activities, as well as protection of the rights of persons deported on the basis of nationality who returned to Ukraine.

Key words: state policy, state authorities, places of residence, employment, resettlement of people.

Постановка проблеми. Проблематика у сфері повноважень центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб набула доволі великої актуальності через повномасштабне вторгнення Російської Федерації на Україну. Необхідно вказати, що велика кількість людей змушені змінювати своє місце проживання, через часті обстріли на територіях їхнього проживання. Тому такий процес породжує велику кількість внутрішньо переміщених осіб, а обов'язком держави є підтримка такої категорії населення.

Найважливішим для вимушених переселенців є захист їхніх прав та інтересів центральними та місцевими органами виконавчої влади, а також забезпечення та надання правової, соціальної, медичної та іншої допомоги для внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб стали предметом дослідження таких науковців, як: І.С. Басової, О.А. Фесенка, К.О. Крахмальової, Т.Р. Кульчицького, М.В. Менджул, В.І. Михайловського, Р.І. Наджафгулієва та інших.

Метою статті є дослідження змісту та реалізація забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб щодо повноважень центральними та місцевими органами виконавчої влади на території України.

Виклад основного матеріалу. У 2014 році Україна вперше зіткнулась з проблемою внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) та захистом їхніх соціально-економічних та культурних прав, свобод і законних інтересів. З того часу наша держава розпочала впровадження низки нормативно-правових актів та вивчення міжнародного досвіду щодо врегулювання подібних процесів з метою вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб.

Внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України, котра розпочалася ще з 2014 року, шляхом анексії Автономної Республіки Крим, а також проведення антитерористичної операції на Донбасі, велика кількість людей змушена була мігрувати, щоб врятувати своє життя. За даними Міністерства соціальної політики України, у 2021 році було взято на облік близько

1,46 млн ВПО з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим і Севастополя [1].

Згідно з даними Державного підприємства «Інформаційно-обчислювального центру Міністерства соціальної політики України» з 24.02.2022 р. по 17.04.2023 р. в Україні налічується 4849840 внутрішньо переміщених осіб. Найбільша кількість ВПО перемістилася на захід України. У Волинській області офіційно зареєстровано – 53872 осіб, в Івано-Франківській – 132806; у Закарпатській – 142414; у Львівській – 237977; у Рівненській – 53926; у Тернопільській – 79075; у Хмельницькій – 140047; у Чернівецькій – 86297 осіб [2]. Найбільша кількість осіб перемістилася до Львівської області, подалі від окупованих територій. Однак, реальна кількість вимушених переселенців на Львівщині є значно більшою, оскільки велика кількість осіб проживають у приватному секторі та не повідомляють про своє перебування й не зареєстровані, як внутрішньо переміщені особи.

За даними Мінреінтеграції України офіційно зареєстровано 4 867 106 ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Ще понад 4 мільйони осіб зареєструвалися для отримання тимчасового захисту у Європі [3]. Наразі кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні досягає 4,9 млн осіб. До того ж такий процес переміщення постійно змінюється, оскільки велика кількість переміщених осіб залишають свої помешкання, через постійну загрозу їхньому життю.

Варто зазначити, що ці переміщення населення в Україні, в першу чергу, спрямовані на його захист, але при цьому є наявні перепони для функціонування економіки. Існують проблеми у соціальному забезпеченні населення, особливо це стосується внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті

або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4]. Фактом підтвердження ВПО є довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, що засвідчує місце проживання внутрішньо переміщеної особи на певний період.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції): сприяє возз'єднанню сімей внутрішньо переміщених осіб шляхом надання інформації внутрішньо переміщеній особі про місце фактичного перебування її членів сім'ї; у разі виявлення факту повідомлення внутрішньо переміщеною особою неправдивих відомостей та/або подання недійсних або підроблених документів, скоєння кримінальних правопорушень або співучасті у кримінальних правопорушеннях, виїзду особи на постійне місце проживання за кордон повідомляє протягом одного робочого дня орган, що видав довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, про такі факти для прийняття в установленому порядку рішення щодо дії довідки; у разі відсутності документів, що посвідчують особу та підтверджують її громадянство, здійснює ідентифікацію внутрішньо переміщеної особи; забезпечує оформлення, видачу, обмін, продовження строку дії документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, за місцем фактичного перебування внутрішньо переміщеної особи [4].

Варто зазначити, щодо медичної допомоги для внутрішньо переміщених осіб, то центральний орган виконавчої влади реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, забезпечує організацію надання медичної допомоги та медичного обслуговування, здійснює комплексні заходи щодо санітарно-епідеміологічної безпеки населення та карантинні заходи за місцем фактичного перебування внутрішньо переміщених осіб.

У сферах соціального захисту, соціального обслуговування населення, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики: відповідає за забезпечення формування та ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб; забезпечує захист персональних даних внутрішньо переміщених осіб, що містяться в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб; забезпечує надання внутрішньо

переміщеним особам гуманітарної допомоги; розробляє державні програми підтримки та вирішення соціально-побутових питань внутрішньо переміщених осіб; подає Кабінету Міністрів України пропозиції про заходи, необхідні для реалізації Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», щодо забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб [4].

Варто вказати, що центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань усиновлення та захисту прав дітей, здійснює координацію і методологічне забезпечення діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо соціального захисту внутрішньо переміщених дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, а також забезпечує дотримання вимог законодавства під час встановлення опіки чи піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, їх усиновлення, застосування інших передбачених законодавством форм влаштування дітей, проводить роботу з соціальної підтримки внутрішньо переміщених сімей з дітьми, над якими встановлено опіку чи піклування, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Водночас законні представники дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, посадові особи, що здійснюють певні заходи щодо захисту прав такої дитини, у разі необхідності підтвердження чи перевірки персональних даних про дитину можуть отримати відповідні відомості на підставі письмового запиту до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань усиновлення та захисту прав дітей, який забезпечує ведення єдиного електронного обліку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах [4].

Доволі важливою для внутрішньо переміщених осіб є наукова та освітня сфери, тому центральний орган виконавчої влади, реалізує державну політику шляхом:

1) створення умов для здобуття громадянами дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної освіти, професійно-технічної, вищої освіти з урахуванням відомостей щодо внутрішнього переміщення осіб;

2) здійснення в межах повноважень щодо координації діяльності органів виконавчої влади, у тому числі органів управління освітою місцевих державних адміністрацій, та органів місцевого самоврядування з метою забезпечення реалізації права на освіту внутрішньо переміщених осіб;

3) координації діяльності місцевих органів управління освітою в частині формування оптимальної мережі дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів та забезпечує формування оптимальної мережі професійно-технічних навчальних закладів, експериментальних навчальних закладів для задоволення освітніх потреб населення з урахуванням потреб внутрішньо переміщених осіб;

4) формування щороку пропозицій та доведення до підпорядкованих навчальних закладів державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів для державних потреб з урахуванням кількості внутрішньо переміщених осіб. Як свідчить практика діяльності МОН України, починаючи від 2014 року реалізація цих заходів створила реальні можливості для внутрішньо переміщених осіб щодо отримання освіти на території свого тимчасового перебування.

Варто вказати на те, що центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, здійснює заходи спрямовані на мінімізацію та ліквідацію наслідків ворожої агресії Росії, яка змушує здійснювати евакуацію населення, надавати екстрену медичну допомогу, відповідно до Закону України «Про екстрену медичну допомогу» [5] у зоні як бойових дій, так і за її межами.

Центральні органи виконавчої влади здійснюють аналіз стану реалізації прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та подають Кабінету Міністрів України відомості щодо витрат та заходів, необхідних для реалізації вимог Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [4].

Центральні органи виконавчої влади здійснюють обмін інформацією на безоплатній основі, а також взаємодіють з громадськими об'єднаннями, волонтерськими, благодійними організаціями, іншими юридичними та фізичними особами з питань забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Варто також згадати й про повноваження місцевих державних адміністрацій. Відповідно до статті 1 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» місцева державна адміністрація – це насамперед місцевий орган виконавчої влади, що входить до системи органів виконавчої влади. Місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою [6].

Відповідно до ч. 8 статті 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо пере-

міщених осіб» місцеві державні адміністрації в межах своїх повноважень забезпечують проведення заходів, які умовно можна поділити на: інформаційні (консультативні); економічні; правові; соціальні. Детальніше це стосується:

1) прийому громадян та надання їм безоплатної правової допомоги;

2) взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;

3) надання інформації внутрішньо переміщеним особам про можливі місця і умови для їх тимчасового проживання/перебування;

4) надання у разі необхідності внутрішньо переміщеним особам медико-психологічної допомоги;

5) безоплатного харчування внутрішньо переміщених осіб на період до отримання такими особами статусу безробітних або їх працевлаштування, але не більше одного місяця;

6) надання у тимчасове користування внутрішньо переміщеним особам житлового приміщення або соціального житла, придатного для проживання, за умови оплати зазначеними особами відповідно до законодавства вартості житлово-комунальних послуг;

7) внесення до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб структурним підрозділом місцевої державної адміністрації з питань соціального захисту населення відомостей про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, у тому числі місце її фактичного перебування;

8) набуття внутрішньо переміщеними особами за місцем їх фактичного перебування прав на земельну ділянку із земель державної власності;

9) допомоги за клопотанням внутрішньо переміщеної особи у переміщенні рухомого майна під час залишення особою місця проживання;

10) влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади;

11) одержання гуманітарної та благодійної допомоги;

12) виявлення із числа внутрішньо переміщених осіб сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення заходів у разі виникнення загрози життю та здоров'ю дітей, втрати дітьми батьківського піклування; здійснення соціального захисту внутрішньо переміщених дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, сімей, в яких виховуються такі діти, соціального супроводження таких сімей і дітей; здійснення в повному обсязі повноважень органу опіки та піклування внутрішньо переміщених дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; прийняття рішень про забезпечення функціонування внутрішньо переміщених прийомних сімей, дитячих будинків сімейного

типу, сімей з дітьми, над якими встановлено опіку чи піклування, до яких діти влаштовані згідно з рішеннями районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських чи районних у містах рад тих адміністративно-територіальних одиниць, з яких здійснюється внутрішнє переміщення; надання житла дитячим будинкам сімейного типу, які вимушено або самостійно залишили місце проживання; організації роботи з виявлення дітей, переміщених без супроводження батьків, інших законних представників, здійснення заходів щодо встановлення особи дитини, пошуку її батьків, влаштування таких дітей у сім'ї родичів, патронатних вихователів, до закладів соціального захисту дітей з урахуванням потреб дитини;

13) влаштування громадян похилого віку, осіб з інвалідністю, які проживали в стаціонарних інтернатних установах та закладах на певних територіях, перебування на яких неможливе в аналогічні установи та заклади за місцем фактичного перебування таких осіб;

14) організації роботи медичних закладів з надання необхідної допомоги населенню з урахуванням тимчасового проживання/перебування на відповідній території внутрішньо переміщених осіб;

15) безоплатного проїзду залізничним, автомобільним транспортом внутрішньо переміщених осіб до залишеного місця проживання [4].

Варто зазначити, що органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень: інформують місцеві державні адміністрації про можливі місця і умови для тимчасового проживання/перебування внутрішньо переміщених осіб, про стан інфраструктури, доквілля у таких місцях; надають у тимчасове безоплатне користування внутрішньо переміщеним особам з комунальної власності житлові приміщення, придатні для проживання (за умови оплати особою відповідно до законодавства вартості комунальних послуг); вирішують питання щодо набуття відповідно до законодавства внутрішньо переміщеними особами за місцем їх фактичного перебування прав на земельну ділянку із земель комунальної власності; сприяють за клопотанням внутрішньо переміщеної особи у переміщенні її рухомого майна для повернення на залишене місце проживання; забезпечують надання медичної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я з урахуванням відомостей про внутрішньо переміщених осіб, які тимчасово проживають (перебувають) у відповідному населеному пункті; забезпечують влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади комунальної форми власності; забезпечують соціальний захист внутрішньо переміщених дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклу-

вання, та осіб з їх числа, сімей, в яких виховуються такі діти, соціальне супроводження таких сімей і дітей; забезпечують зарахування внутрішньо переміщених дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і соціальний квартирний облік за місцем їх обліку як внутрішньо переміщених осіб; здійснюють у повному обсязі повноваження органу опіки та піклування стосовно зареєстрованих на їх території внутрішньо переміщених дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; приймають рішення про забезпечення функціонування внутрішньо переміщених прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей з дітьми, над якими встановлено опіку чи піклування, до яких діти влаштовані згідно з рішеннями районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських чи районних у містах рад тих адміністративно-територіальних одиниць, з яких здійснюється внутрішнє переміщення у зв'язку з певними обставинами; забезпечують надання житла дитячим будинкам сімейного типу, які вимушено або самостійно залишили місце проживання; організують роботу з виявлення дітей, переміщених без супроводження батьків, інших законних представників, здійснюють заходи щодо встановлення особи дитини, пошуку її батьків, влаштування таких дітей у сім'ї родичів, патронатних вихователів, до закладів соціального захисту дітей з урахуванням потреб дитини тощо [4].

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити про те, що центральні та місцеві органи виконавчої влади здійснюють та виконують всі покладені на них функції задля підтримки такої категорії населення, як внутрішньо переміщені особи. Проте, не всі переміщені особи здійснюють облік та реєстрацію свого місця проживання через що не можуть користуватися певними перевагами для свого проживання.

Тому центральним та місцевим органам виконавчої влади й надалі необхідно надавати допомогу для внутрішньо переміщених осіб на безоплатній основі, оскільки такі особи змушені залишати місце свого проживання через загрозу їхньому життю.

Література

1. Міністерство соціальної політики України від 09.12.2010 р. Київ. URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 25.04.2023).
2. Державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України». ДП «ІОЦ Мінсоцполітики України». Київ. URL: <https://www.ioc.gov.ua/> (дата звернення: 17.04.2023).
3. В Україні офіційно зареєстровано 4 867 106 переселенців. (2023). Укрінформ. Мульт-

тимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3649695-v-ukraini-oficijno-zareestruvali-4-867-106-pereselenciv.html> (дата звернення: 25.04.2023).

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. (2015): Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 17.04.2023).

5. Про екстрену медичну допомогу. (2012): Закон України від 05.07.2012. № 5081-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text> (дата звернення: 08.05.2023).

6. Про місцеві державні адміністрації. (1999): Закон України від 09.04.1999. № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 08.05.2023).